

ПОЛИТИКА ЗАШТИТЕ ДЕЦЕ

Заштитник грађана Републике Србије

Овај документ је израђен у оквиру пројекта “Деца деци – знајте своја права” који је финансиран од стране Бугарске развојне помоћи. Садржај документа је искључива одговорност Заштитника грађана Републике Србије и ни на који начин не одражава ставове Републике Бугарске и Бугарске развојне помоћи.

УВОД¹

Уставом Републике Србије прописано је да деца уживају сва права примерено свом узрасту и душевној зрелости и да се њихова права и заштита уређују законом, чиме је потврђен концепт права детета који је почео да се уводи у нормативни систем Србије након 2000. године. Велики корак у заштити права деце представља оснивање институције Заштитника грађана и избор заменице за права детета, у октобру 2008. године. Тиме је држава Србија испоштовала и препоруку Комитета за права детета Уједињених нација упућену држави у јуну 2008. године.

Иако је одредбом члана 64. Устава Републике Србије гарантовано право деце на заштиту од психичког, физичког, економског и сваког другог искоришћавања или злоупотребавања и даље је присутно насиље над децом - занемаривање, злостављање, експлоатација. Угрожавање дечијих права посебно је изражено код осетљивих друштвених група, а Заштитник грађана се од свог оснивања бави заштитом права и унапређењем положаја сваког детета, а посебно питањем заштите деце од насиља, злостављања, занемаривања и експлоатације, положајем ромске деце, деце у уличној ситуацији и деце у покрету, унапређењем и заштитом права деце са сметњама у развоју. Заштитник грађана покренуо је бројна питања чије је решавање неопходно за унапређење права деце која су гарантована Конвенцијом о правима детета. Низ препорука, мишљења, ставова и предлога овог органа допринели су унапређењу положаја деце у здравственом и образовном систему, систему социјалне заштите, поступцима пред органом унутрашњих послова, као и отклањању недостатака у низу области.

Одредбом члана 2. став 4. Закона о Заштитнику грађана², који је ступио на снагу 16. новембра 2021. године, предвиђено је да Заштитник грађана има положај посебног тела које штити, промовише и унапређује права детета.

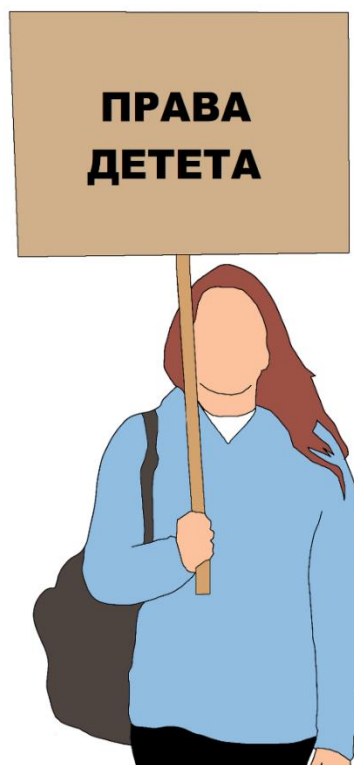
У годишњим извештајима Заштитника грађана посебна целина посвећена је остваривању права детета. У извештајима се указује на напредак у области права детета, али и на пропусте у раду органа јавне власти или мањкавости у законској регулативи и дају препоруке које су упућене органима државне управе ради отклањања уочених пропуста. Поред тога, кроз посебне извештаје о правима детета, Заштитник грађана указује надлежним органима на који начин да поступе како би се права детета у одређеној области остваривала у складу са важећим прописима.

С обзиром на то да је од самог оснивања институције Заштитника грађана заштита права детета препозната као један од главних задатака и одговорност свих нас, доношење ПОЛИТИКЕ ЗАШТИТЕ ДЕЦЕ је један од корака ка постизању најбоље праксе у заштити деце и остваривању свих њихових права.

---

¹ Сви појмови који су у овој брошури употребљени у граматичком мушком роду подразумевају природни мушки и женски род лица на која се односе.

² „Сл. гласник РС“, бр. 105/2021.

КО ЈЕ ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА?

Заштитник грађана је независан државни орган, установљен Законом о Заштитнику грађана, који се стара о заштити и унапређењу људских и мањинских права и слобода и контролише рад органа државне управе, органа надлежног за правну заштиту имовинских права и интереса Републике Србије, као и других органа и организација, предузећа и установа којима су поверена јавна овлашћења.

Институција Заштитника грађана се у раду са децом руководи кључним принципима Конвенције о правима детета Уједињених нација:

Право на живот, опстанак и развој

Недискриминација

Најбољи интерес детета

Партиципација

Закон о Заштитнику грађана овлашћује ову институцију да поступа по:

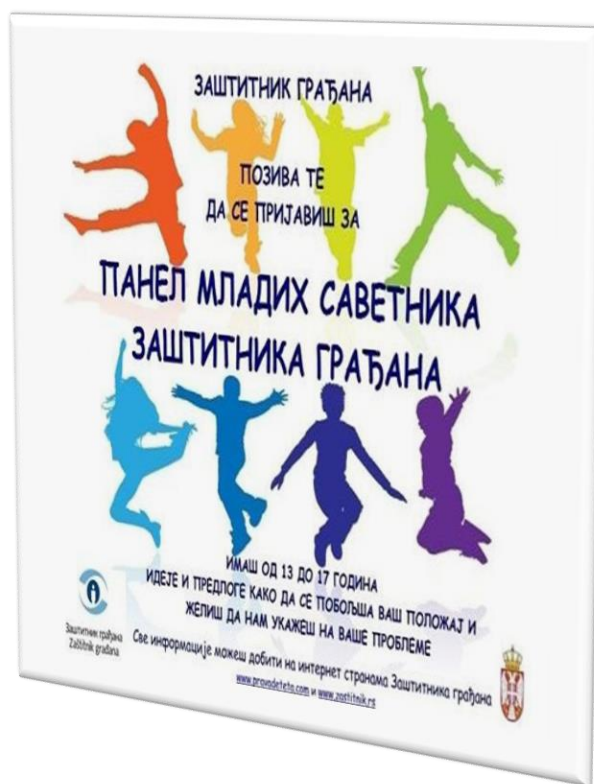
- ❖ Притужбама грађана, у случајевима када постоји могућност угрожавања права детета,
- ❖ Притужбама деце изнад 10 година, у случајевима када постоји могућност угрожавања права детета,
- ❖ Сопственој иницијативи, када дође до сазнања и информација о могућој повреди права детета.

Законом о Заштитнику грађана је одређено да се притужба детета не може одбацити, већ се по њој мора поступати!

Међутим, поред поступања по притужбама и поступања по сопственој иницијативи, Заштитник грађана је први државни орган који је, у складу са једним од кључних принципа **Конвенције о правима детета - партиципацијом**, препознао значај укључивања деце и њиховог мишљења у рад институције кроз Панел младих саветника Заштитника грађана.

Панел младих саветника формиран је 2010. године и представља групу од 30 деце и младих из различитих крајева Србије изабраних на јавном позиву. Број младих саветника је сталан, а нови чланови се бирају периодично или по потреби. Приликом избора води се рачуна и о регионалној заступљености деце, како би деца из различитих крајева наше земље указала на проблеме са којима се суочавају. Чланство у Панелу младих саветника подразумева добровољно учешће деце и сагласност родитеља деце за учешће детета у активностима Заштитника грађана.

Млади саветници састају се са заштитником грађана, односно заменицом заштитника грађана за права детета и запосленима у институцији Заштитника грађана како кроз редовне састанке, тако и кроз ванредне активности. Њихова основна улога је да пренесу Заштитнику грађана теме које су важне деци и младима, укажу на проблеме са којима се деца и млади сусрећу, представе своје ставове и покрену питања која су од значаја за побољшање положаја деце и младих у Србији.

Чланови Панела младих саветника Заштитника грађана пролазе обуке о правима детета, а затим едукују и упознају своје вршњаке широм земље са Конвенцијом о правима детета, правима која су гарантована овом Конвенцијом и улогом институције Заштитника грађана у заштити права детета. На тај начин повећава се информисаност деце о њиховим правима, али и о надлежностима Заштитника грађана у заштити права детета.

Поред тога, панелисти су израдили посебан извештај *Деца и млади препоручују* и упутили препоруке надлежним државним органима и институцијама за решавање проблема у различитим системима – образовном, здравственом и систему социјалне заштите.

Циљеви оснивања Панела младих саветника су:

- ✓ промовисање права детета на слободно изражавање мишљења и учествовање у доношењу одлука које су од значаја за дете;
- ✓ стварање услова да деца и млади постану партнери одраслима у активностима које се односе на децу, њихов положај и њихова права;
- ✓ оснаживање деце и младих да се укључе и преузму активну улогу у унапређењу и заштити својих права;
- ✓ информисање о тешкоћама у остваривању права и кршењу права детета са којима се деца сусрећу, упознавање са њиховим ставовима, потребама, предлозима за решавање проблема и темама које су њима важне;
- ✓ подстицање комуникације и сарадње деце и младих широм земље, као и размене идеја, знања, информација, мишљења и предлога.

Приликом израде Политике заштите деце, као и приликом њеног примењивања не смеју се изоставити препоруке Панела младих саветника Заштитника грађана, а у вези са заштитом деце од насиља:

1. Деци објаснити:

- шта је насиље;
- како да се боре против насиља;
- коме могу да се обрате ако трпе насиље.

2. У борби против насиља над дететом потребно је:

- укључити децу, јер је за дете врло битан утицај вршњака, што се најбоље постиже кроз вршњачке едукације;
- укључити све у дететовој средини и побољшати надзор преко околине, код комшија и другова у школи, јер дете често не сме да каже или пријави шта му се дешава због тога што га је лако заплашити;
- да центри за социјални рад воде евиденцију са тачним и потпуним информацијама када им се дете обрати због неког проблема;
- побољшати размену информација о случајевима насиља над децом и злостављање између вртића/школа, здравствених установа, полиције, центара за социјални рад и других органа.

ДЕФИНИЦИЈЕ

Политика заштите деце усмерена је на спречавање, превенцију и правовремено и адекватно реаговање на сваки вид насиља над децом како бисмо радили у складу са напред наведеним препорукама деце и младих и деци објаснили шта је то насиље и како га препознати, неопходно је пре свега познавање дефиниција и индикатора који могу указати да постоји насиље над децом.

Појам и врсте насиља у **Политици заштите деце** разматраће се у складу са важећим дефиницијама, наведеним у прописима који регулишу област насиља.

ИНДИКАТОРИ

Индикатори (показатељи) представљају знак или симптом који указује на могуће злостављање детета, али одсуство индикатора не мора означавати и одсуство злостављања.

Ради правовременог реаговања и спречавања даљег злостављања детета, пожељно је да се лица која раде или долазе у контакт са децом упознају са индикаторима насиља код деце. Док је физичко насиље видљивије, психичко је насупрот физичком мање видљиво и теже се доказује, али ипак постоје знаци који могу указати на могућност постојања овог вида насиља.

Индикатори физичког насиља над децом могу бити:

- Видљиви показатељи - попут модрица, опекотина, прелома костију, посекотина, огреботина, повреда и оштећења, насилна (узрокована повредама) смрт детета.
- Понашајни показатељи - деца у контакту с одраслима могу бити опрезна, склона претераном удовољавању ауторитетима, срамежљива, повучена или хиперактивна.
- Социјални показатељи - немогућност успостављања пријатељских односа с вршњацима, слабе социјалне вештине, слабе когнитивне и језичке вештине, тенденција да проблеме решавају агресивношћу.
- Емоционални показатељи - на пример, љутња, непријатељство.

Адолесценти могу показати и неке друге знакове у виду лагања, крађе, туче, испада агресивности и беса, бежања од куће и из школе када је реч о физичком насиљу у школи, аутодеструктивног понашања и др.

Индикатори емоционалног злостављања могу бити:

- Здравствени проблеми без органске основе - на пример, проблеми са сном и исхраном.
- Показатељи на нивоу понашања – повученост, усамљеност, ниско самопоуздање, претерана пасивност, у неким случајевима претерана активност и понашања непримерена узрасту.
- Емоционални показатељи – емоционална нестабилност, туга, страх, анксиозност, депресивна расположења, неискривање радости или задовољства, негативан или празан афекат према свима у њиховом окружењу.
- Когнитивни показатељи – назадовање у школи и незаинтересованост.
- Социјални показатељи – тешкоће у остваривању вршњачких релација, односа с наставницима и другим људима, низак ниво социјалне компетентности, смањена способности прилагођавања и др.

ПРИВАТНОСТ ДЕЦЕ

Запослени у институцији Заштитника грађана у свом поступању морају поштовати принцип поверљивости, како би информације о деци остале сачуване и сигурне. Такође, као што је већ речено, Заштитник грађана ради непосредно са децом кроз Панел младих саветника и кроз различите друге пројекте и активности и стара се да свако учешће деце буде у складу са њиховим најбољим интересом и заштитом приватности.

Заштитник грађана редовно реагује у случајевима нарушавања права на приватност. Иако су медији дужни да приликом извештавања поштују Кодекс новинара Србије и друге медијске прописе, који садрже бројне заштитне одредбе у односу на децу, начин извештавања о деци неретко карактерише објављивање података о личности или података на основу којих се може утврдити идентитет детета, чиме се крши право детета на приватност, а што за последицу има угрожавање других права детета. У случајевима када изостане адекватан одговор органа власти, надлежних за надзор над поштовањем медијских прописа, Заштитник грађана може упутити препоруке надлежним органима како би појачали надзор над применом прописа и активности ради спречавања извештавања којима се крши право детета на приватност. Такође, Заштитник грађана редовно указује на секундарну трауматизацију деце која су жртве занемаривања и злостављања услед сензационалистичког извештавања медија.

Заштитник грађана усвојио је Политику приватности за своју интернет страницу, којом се штити приватност корисника који је посећују и којом се институција обавезује да ће поштовати приватност и неће обрађивати никакве информације о корисницима.

Интернет страницом управља Заштитник грађана и одговоран је за садржаје који се на њој налазе. Заштитник грађана поштује приватност својих корисника и због тога не обрађује никакве информације о кориснику, као што су IP адресе, адресе е-поште и/или друге информације о посетиоцима странице. Управо због тога Заштитник грађана и не користи "колачиће" путем којих би било могуће прикупити неке од Ваших података о личности. Хостинг интернет страници Заштитника грађана пружа www.loopia.rs

Учешће деце у раду Панела младих саветника Заштитника грађана и учешће у другим активностима и догађајима које организује Заштитник грађана, односно у којима учествује Заштитник грађана, подразумева:

- ❖ **Информисаност деце** о садржају планиране активности;
- ❖ **Добровољно учешће деце** и заинтересованост деце за учешће у активностима или догађајима;
- ❖ **Сагласност родитеља** за учешће њиховог детета у Панелу младих саветника, учешће у активностима или догађајима које организује Заштитник грађана;
- ❖ **Информисани пристанак детета, односно родитеља/старатеља** пре снимања фотографија, видео записа или тражења личних података о дечијем животу који ће се затим користити у материјалима које израђује Заштитник грађана.

Интервју са децом

Интервјуисање деце захтева одређене вештине. Приликом интервјуисања деце потребно је поштовати следећа основна начела да би се осигурало поштовање њиховог достојанство и њихових права:

- *Информисани пристанак:* Када су у питању интервјуи, информисани пристанак подразумева објашњење шта је све обухваћено интервјуом. Неопходно је указати да дете има право да у било ком тренутку повуче свој пристанак. Пожељно је да током давања интервјуа буде присутан и неко кога дете добро познаје. Кад год је то могуће, детету треба дати избор да одлучи ко ће га подржати током интервјуа.
- *Поштовање права на информисаност:* Уколико се током интервјуа воде белешке или се снима, дете мора бити упознато са тим и мора да буде сагласно, односно потребно је прибавити сагласност родитеља/старатеља.

Посете фотографа, филмских екипа, новинара и других

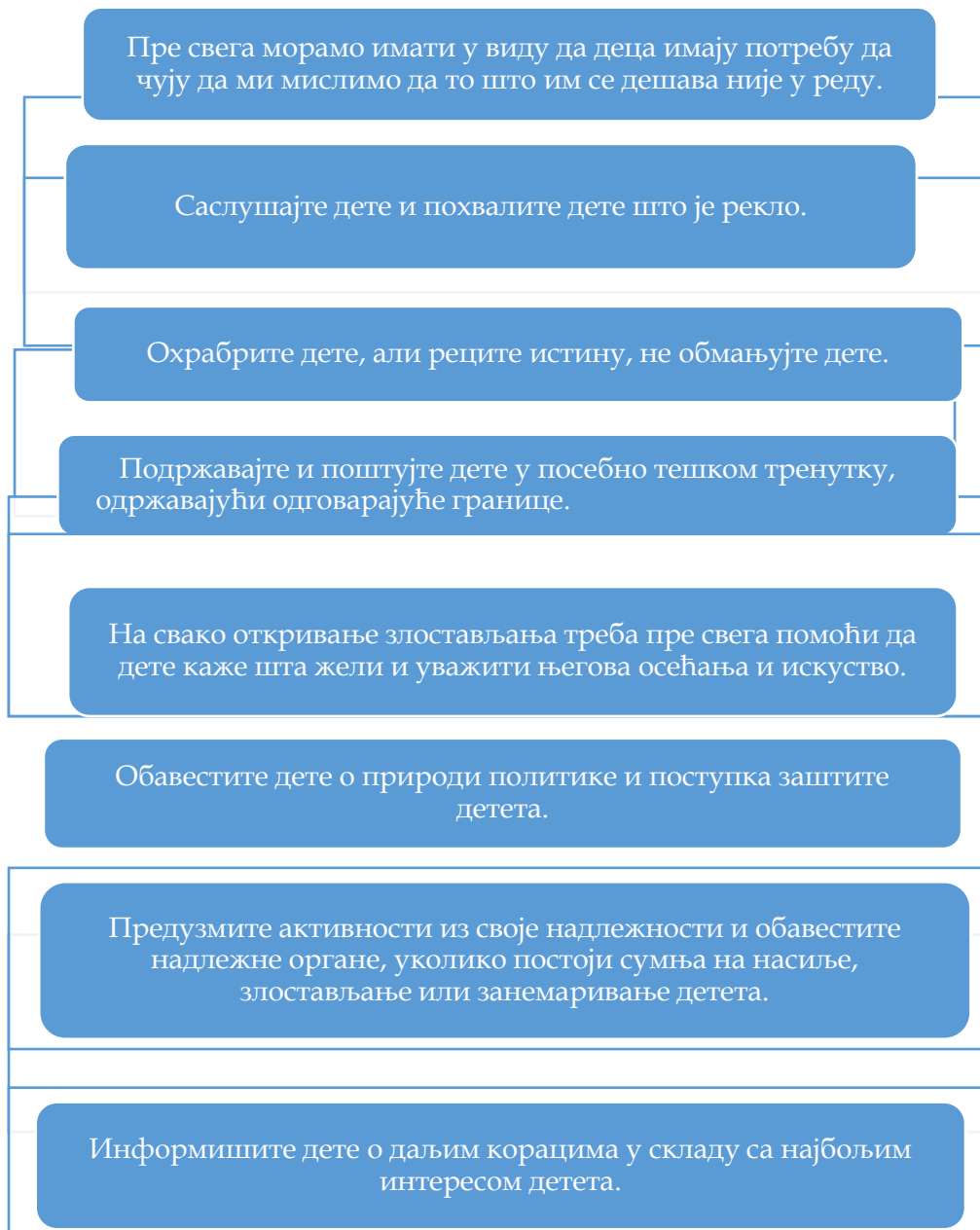
Иако је обавештавање посредством медија веома битно у представљању активности Заштитника грађана, ова институција посебно води рачуна о организовању посета спољних фотографа, филмских екипа, новинара или других посетилаца у оквиру активности које подразумевају учешће деце. Новинари, фотографи или филмске екипе морају бити у потпуности упознати са Политиком заштите деце Заштитника грађана пре

интервјуисања, фотографисања или снимања деце. Деца, родитељи или старатељи морају бити обавештени о томе како ће бити коришћен снимак, фотографија или прича. Како би се заштитила права деце на приватност и осигурала њихова заштита, Заштитник грађана мора бити обавештен како фотограф или сниматељ намерава да користи фотографије, снимке или интервјуе. Заштитник грађана задржава право да забрани фотографисање/снимање деце уколико сматра да лица са стране не би поступила у складу са Политиком и напред наведеним принципима.

У складу са напред наведеним, неопходно је обезбедити да:

- Достојанство деце буде заштићено у сваком тренутку;
- Приказивање деце не изазове манипулацију људима или сензационализам;
- Фотографије, видео записи и изјаве детета дају уравнотежен приказ његовог живота, са акцентом на напредак који деца постижу и на активности и, где је то могуће, на групу деце, а не на појединце;
- Фотографије не буду коришћене изван контекста;
- Право на приватност деце буде поштовано, односно да се не користе информације које би могле дете да учине препознатљивим и услед тога га изложе опасности.

Упутство за поступање у случајевима када дете открије информације о
злостављању/занемаривању током активности које спроводи или на којима учествује
Заштитник грађана

Корисно је рећи:

- Верујем ти!
- Бринем и желим да ти помогнем.
- У реду је да си то рекао/ла.
- Веома си храбар/храбра што о томе говориш.

Није пожељно постављати питања попут:

- Зашто? Како? Јеси ли сигуран?
- Зашто о томе ниси раније говорио/ла?
- Не могу да верујем!?
- Користити класификације попут лош, није нормално и слично.

Не би требало:

- Давати обећања,
- Паничити - ово може уплашити дете и спречити га да даље говори.
- Распитивати се о детаљима злостављања.
- Инсистирати на разговору уколико дете не жели да разговара.

На кога се односи Политика заштите деце?

- На све запослене у Заштитнику грађана.
- На приправнике, волонтере, стажисте, лица на стручном оспособљавању.
- На лица ангажована на неком пројекту или активности организованој од стране Заштитника грађана или у сарадњи са овом институцијом.

У циљу заштите деце неопходно је да:

- Запослени и сва остала напред наведена лица приликом ангажовања од стране Заштитника грађана буду упозната са Политиком заштите деце.
- Неопходно је прихватање, разумевање и спровођење Политике заштите деце.
- Познавање основних дефиниција и индикатора ради правовременог реаговања у случају постојања сумње да постоји насиље над децом.
- Унапређивање права детета и законске регулативе у циљу заштите деце.
- Партиципација деце и уважавање њиховог мишљења.
- Реаговање на сваку могућу повреду права детета или немогућност остваривања права детета.

- Реаговање на постојање сумње о насиљу, злостављању и занемаривању детета и сарадња са надлежним институцијама.
- Подизање свести о заштити деце како кроз препоруке, мишљења, извештаје, тако и кроз активности које се спроводе, као и кроз Панел младих саветника.
- Предузимање свих мера превенције ради спречавања нарушавања права детета.